

Současná slovenská politika

ZDENĚK KOUDELKA

Slovensko se ústavně hlásí k demokratické formě státu, kde nositelem suverenity je lid vykonávající ji prostřednictvím nástrojů a orgánů moci zákonodárné (jednokomorová Národní rada volená poměrným systémem a referendum), výkonné (prezident, vláda) a soudní (Ústavní soud, obecné soudy, prokuratura). Jde o stát právní, který je vázán zákonem. Povinnost lze uložit jen na základě zákona, státní orgány mohou jednat pouze na základě zákona. Stát není vázán na žádnou ideologii, i když neexistuje odluka církve od státu. Ústava obsahuje evropsky obvyklý rozsah uznaných přirozených základních práv a svobod pojištěný přímou závazností ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, které mají přednost před zákonem. Ovšem Ústavu SR charakterizuje zdůraznění národního principu v preambuli ústavy začínající slovy *My národ slovenský...*

1. Politické strany

1.1 Sdružení dělníků Slovenska (ZRS)

Jde o krajně levicový prvek na slovenské politické scéně, který byl založen Jánem Luptákem po jeho odchodu z SDL pro nespokojenost s její spoluprací se středovými a pravicovými stranami. Sdružení se v březnu 1994 přeměnilo z hnutí na stranu a zorganizovalo konferenci dělnických, krajně levicových stran ze 44 zemí světa. V dubnu 1995 vystoupila část členů ze ZRS s úmyslem vytvořit Slovenskou stranu práce (Miroslav Kočnár, K. Kolník), jiná část členů registrovala v září 1996 Sjednocenou dělnickou stranu Slovenska (J. Mazár, T. Prudeková). Sdružení dělníků odmítá vstup do NATO a staví se skepticky k EU. Představitelé: Ján Lupták (předseda od 1994), Jozef Kalman, Štefan Bajeník, Š. Gavorník.

1.2 Strana demokratické levice (SDL)

Je právní, ne ideový nástupce, Komunistické strany Slovenska (KSS) založené 1939 z ilegální slovenské zemské organizace Komunistické strany Českosloven-

ska (KSČ). V roce 1944 se KSS sloučila se slovenskými sociálními demokraty, ti se ovšem 1946 odtrhli a založili Stranu práce. KSS se 28. 9. 1948 sloučila s KSČ a působila jako její územní organizace a vládnoucí složka na Slovensku. Jejím tiskem byl deník *Pravda*. Představitelé: Karol Šmidke (předseda 1944-45, předseda Sboru pověřenců 1945-46) Gustáv Husák (předseda Sboru pověřenců 1946-50, první tajemník 1968-69, 1969 první a od 1971 generální tajemník KSČ do 1987, československý prezident 1975-89), Viliam Široký (předseda 1945-54, československý premiér 1953-63), Karol Bacílek (předseda Sboru pověřenců 1950-51, první tajemník 1955-63), Július Ďuriš (předseda Sboru pověřenců 1951-53), Rudolf Strechaj (předseda Sboru pověřenců 1953-60), Alexander Dubček (první tajemník 1966-68, první tajemník KSČ 1968-69), Vasil Bilak (první tajemník 1968), Jozef Lenárt (československý premiér 1963-68, první tajemník 1970-88), Štefan Sádovský (premiér 1969, první tajemník 1969-70), Peter Colotka (premiér 1969-88), Milan Čič (premiér 1989-90).

Po listopadu 1989 KSS ztratila monopol moci (premiér Čič vystoupil z KSS v březnu 1990 a přešel do VPN, stejně učinil mimo jiné i Rudolf Schuster) a postupně do prosince 1991 se organizačně osamostatnila (přeměna Komunistické strany Československa – KSČS – v listopadu 1991 na Federaci Komunistické strany Čech a Moravy a Komunistické strany Slovenska) a změnila název (KSS-Strana demokratické levice) až po dnešní název. Od SDL se odtrhly ultralevicové skupiny a založily Komunistickou stranu Slovenska 91 a Svaz komunistů Slovenska, které se později spojily a do voleb 1994 šly již pod názvem Komunistická strana Slovenska (předseda Vladimír Ďado). Před 1993 vystupovala SDL jako zastávce existence Československa.

Do voleb 1994 šla SDL jako nejsilnější strana koalice Společná volba s SDSS, Hnutím zemědělců Slovenska a Stranou zelených. Dnes představuje nejsilnější levicovou stranu se sociálně demokratickou orientací, v září 1996 byla přijata do Socialistické internacionály. Ve vládě byla 1945-1990 a 1994.

Představitelé: Peter Weiss (předseda 1990-96), Jozef Migaš (předseda od 1996), Pavol Kanis (od 1990 předseda KSČS a 1991 Federace KSČM a SDL), Brigita Schmögnerová, Robert Fico, Pavol Magvaši, Lubomír Fogaš.

1.3 Sociálně demokratická strana Slovenska (SDSS)

Navazuje na Slovenskou sociálně demokratickou stranu Uherska založenou 1905, od 1906 působila jako národní sekce Sociálně demokratické strany Uherska. Jejími nejvýznamnějšími představiteli byli Emanuel Lehotský a Ján Pocisk, tiskem byly *Slovenské robotnícke noviny*, později *Robotnícke noviny*. Podporovala vznik Československa a na 12. sjezdu Československé sociálně demokratické strany 1918 se s ní sloučila. Na území Slovenska též působila Západouherská sociálně demokratická strana se sídlem v Bratislavě (založena 1893, J. Balham, H. Kalmár, S. Mayer, J. Pocisk), která se od 1905 stala územní odnoží nově vzniklé Hornouherské sociálně demokratické strany (M. Molnar, M. Preusz) se sídlem v Košicích, kde byly sdružení především Němci a nespokojenci s politikou Sociálně demokratické strany Uherska. Hornouherská sociálně demokratická strana nepřijala vznik Československa a zanikla 1919. V roce 1944 se levicoví slovenští

sociální demokraté sloučili s KSS, pravicové křídlo 1946 založilo Stranu práce – Ivan Dérer (čestný předseda 1946-47), Ján Bečko (generální tajemník 1946-48), jejím tiskem byl deník *Hlas práce*. Ve volbách 1946 získala Strana práce 3,11% hlasů, v roce 1947 se sloučila s Československou sociální demokracií a do dubna 1948 vystupovala jako její územní organizační složka na Slovensku.

Roku 1990 obnovila Sociálně demokratická strana Slovenska (do 1993 Sociálně demokratická strana na Slovensku) svoji činnost a společně s Československou sociální demokracií vytvořila v prosinci 1991 Sociálně demokratickou unii podporující zachování Československa. Ve volbách 1992 se díky popularitě A. Dubčeka vstoupivšího do strany v březnu 1992 dostala do Sněmovny národů Federálního shromáždění. Již v roce 1992 se plánovala úzká spolupráce s SDL, což zmařil vstup A. Dubčeka, který byl okamžitě zvolen předsedou, po jeho autonehodě a úmrtí vedl stranu místopředseda Volf, který také v listopadu 1993 byl zvolen předsedou proti Zalovi reprezentujícímu křídlo spolupráce s HZDS. Ve volbách 1994 se sociální demokraté účastnili v koalici Společné volby s SDL, Hnutím zemědělců Slovenska a Stranou zelených Slovenska. Roku 1995 levicové křídlo vytvořilo frakci Obroda sociální demokracie (Zala, V. Hotár, L. Kohút), jehož představitelé byli v lednu 1996 z SDSS vyloučeni. Roku 1997 změnila SDSS svou koaliční orientaci a vstoupila do Duhové koalice spolu s KDH, DÚ, DS a Stranou zelených, i když deklarovala zájem na udržení vazeb s SDL. Na protest proti opuštění ideje levicové koalice z SDSS vystoupila 29. 6. 1997 poslankyně M. Gbúrová.

Představitelé: Boris Zala (předseda 1990-92), Alexander Dubček (předseda 1992), Jaroslav Volf (předseda od 1993), Marcela Gbúrová, M. Černá, Vladimír Drozda.

1.4 Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS)

Vzniklo 1991 vyčleněním platformy Za demokratické Slovensko z hnutí Veřejnost proti násilí (VPN), kdy jeho zakladatel a předseda Vladimír Mečiar po svém odvolání z funkce předsedy vlády opustil VPN ze širokého proudu různých levicových, sociálně liberálních a pronárodních proudů, připojili se i lidé z jiných stran (např. Olga Keltosová z DS). HZDS zvítězilo ve volbách 1992 a s Občanskou demokratickou stranou České republiky rozhodlo o rozdělení Československa bez konání referenda, i když jej původně slíbilo. Jím vytvořená vláda však po odchodu části poslanců postupně ztratila oporu v Národní radě a na jaře 1994 padla, v podzimních volbách téhož roku HZDS vyhrálo a sestavilo koaliční vládu se SNS a ZRS. Od vzniku HZDS docházelo k častému odchodu jeho představitelů především kvůli rozporům s V. Mečiařem, stejně tak byl z HZDS vyloučen i prezident M. Kováč, který si po své volbě 1993 nechal pozastavit členství. V r. 1993 vznikla z odštěpenců liberální Aliance demokratů SR (Kňazko, od listopadu 1993 i Rudolf Filkus), v prosinci 1993 opustila HZDS poslankyně M. Gbúrová, která později vstoupila od SDSS. V únoru 1994 došlo k vytvoření frakce Alternativa politického realizmu J. Moravčíkem, R. Kováčem i jinými poslanci, což vedlo k vyloučení protagonistů frakce z HZDS. V témže měsíci nespokojenci v okresních organizacích ustavili národněsociálně demokratickou frakci. Do voleb 1994 šlo HZDS v koalici se Země-

dělskou stranou Slovenska (RSS, P. Delinga). Blízký HZDS je deník *Slovenská republika* (dříve *Koridor*). Představitel: Michal Kováč (prezident od 1993), Vladimír Mečiar (premiér 1990-91, 1992-94 a od 1994), Ivan Gašparovič, August Marian Húska, Olga Keltošová, Sergej Kozlík, Arpád Matejka.

1.5 Demokratická unie (DÚ)

Strana vznikla v dubnu 1994 ze dvou odštěpených liberálních křídel HZDS (Aliance demokratů M. Kňažka a Moravčikovy Alternativy politického realizmu a jiných osob povětšinou dříve členů HZDS – Rudolf Filkus). V březnu 1995 se k ní připojila Národně demokratická strana (V. Černák, liberální křídlo SNS), jejíž představitelé již byli na kandidátkách DÚ pro volby 1994. Zakladatelem strany a prvním předsedou byl Jozef Moravčík. V červnu 1996 byla DÚ přijata do Liberální internacionály a v říjnu 1996 vytvořila Modrou koalici s KDH a DS. V březnu 1997 byl zvolen novým předsedou E. Kukan, v květnu 1997 na protest proti lobismu a propojení DÚ se silnými ekonomickými subjekty vystoupil R. Filkus. Zájem na širokém protimečiarovském uskupení vyjádřila DÚ vstupem do Duhové koalice v červenci 1997 spolu s SDSS, Stranou zelených, DS a KDH. Jde o stranu hlásící se ke středovému liberálnímu proudu, spíše se u něj projevují sociálně liberální než pravicové tendence. Představitel: Jozef Moravčík (premiér 1994, předseda 1994-97), Eduard Kukan (předseda od 1997), Milan Kňažko, Ludovít Černák, Ján Budaj, Roman Kováč.

1.6 Demokratická strana (DS)

Jde o stranu s nejdělsí nepřerušenou působností. Vznikla 1944 jako jediná nekomunistická strana na Slovensku na širokém politickém základě (agrárníci, čechoslovakisté, evangelíci, katolíci), jejím tiskem byl deník *Čas* (1944-48), později *Lud*. Na jaře 1946 se odtrhlo čechoslovakistické a katolické křídlo a 1. 4. 1946 založilo Stranu svobody (Vavro Šrobár). Naopak 30. 3. 1946 došlo k uzavření „dubnové dohody“ (schválena Předsednictvem DS 5. 4. 1946). Šlo o spojení dosud převážně evangelické DS se zástupci významného křídla politického katolicismu do určité míry aktivních za Tisovy Slovenské republiky, kteří se neúspěšně pokoušeli o vznik Lidové republikánské strany. Představitelé katolíků Ján Kempný a Miloš Bugár se stali vedle Fedora Hodži generálními tajemníky DS. DS následně získala ve volbách do československého Národního shromáždění 26. 5. 1946 absolutní většinu 62,5% hlasů odevzdaných na Slovensku. V září 1947 byli ovšem Kempný a Bugár zatčeni na popud komunistů pro protistátní činnost, následně byly oslabeny pozice DS ve prospěch KSS ve Sboru pověřenců a předseda DS Lettrich koncem roku 1947 dubnovou dohodou odvolal. Od března 1948 do 1989 působila pod názvem *Strana slovenské obrody*.

V období 1990-92 byla DS se 3 ministry vládní stranou. Po odchodu O. Keltošové a Dubníčka se DS přiklonila po počátečním koketování s konfederací k československé federaci a později se v ní odehrával zápas mezi liberalismem a občanským konzervatismem, který zvítězil s vlivným zastoupením slovenských evangelíků. Ve volbách 1992 vytvořila koalici s Občanskou demokratickou stranou, ale

nedostala se do parlamentu, rovněž tak 1994. Ke konci 1992 vznikla z některých bývalých členů DS (Mišík, Zemková), ODÚ (Langoš, Mikloš) a ODS (Kaník) Strana konzervativních demokratů, k níž se v květnu 1993 připojila ODS na Slovensku a přijal se nový název Konzervativní demokratická strana (předseda P. Hagyari), v prosinci 1993 pak byla podepsána dohoda o jejím sloučení s DS, což bylo realizováno v březnu 1994. V roce 1993 se z DS, Strany zelených, Hnutí československého porozumění a Demokratů 92 vytvořila volná koalice Demokratický blok, ovšem bez delšího trvání, výsledkem bylo sloučení menších stran s DS (v případě Strany zelených šlo o slovenskou zemskou organizaci československé Strany zelených, vedle ní působí Strana zelených na Slovensku). V únoru 1992 též pod vedením bývalého předsedy Holčíka vznikla frakce Liberálních demokratů, která byla protiváhou světských konzervativců vedených novým předsedou Mattošem. Z tohoto klání vyšel vítězně konzervativní proud pod vedením nového předsedy Ďuriše. V r. 1995 se s DS sloučila Stálá konference občanského institutu (bývalí členové VPN-ODÚ), jejíž představitel a poslanec zvolený za KDH Langoš byl zvolen předsedou. Nyní je spolu s KDH a DÚ členem Modré koalice. Předseda DÚ Langoš je poslanec zvolený na kandidátce KDH. DS pak 3. 7. 1997 spolu s ostatními stranami Modré koalice a dále se Stranou zelených a SDSS vytvořila Duhovou koalici.

Představitel: Ján Ursíny (předseda 1945), Jozef Lettrich (předseda 1945-48), Vavro Šrobár (čestný předseda 1945-46), Ján Kempný, Ján Ševčík (předseda 1948-52, od 1951 v důsledku perzekuce jej zastupoval M. Polák), Jozef Kyselý (1952-65), Jozef Mjartan (předseda 1966-83), Jozef Šimúth (předseda 1983-89), Martin Kvetko (čestný předseda 1990-95), Ján Holčík (předseda 1992), Peter Mattoš (předseda 1992-93), Anton Ďuriš (předseda 1993-94), P. Hagyari (předseda 1994), P. Osuský (předseda 1994-95), Ján Langoš (od 1995), Peter Zajac.

1.7 Křesťansko demokratické hnutí (KDH)

Tento subjekt vznikl 1990 z katolicky orientovaných politických představitelů. KDH prosazuje katolicky konzervativní politiku odmítající nejen socialismus, ale též světský liberalismus. V březnu 1992 se odtrhlo nacionální křídlo a založilo *Slovenské křesťansko demokratické hnutí* (J. Klepáč, V. Oberhauser, v říjnu 1992 přejmenováno na *Křesťansko sociální unii*), později se sloučilo se Stranou svobody. Naopak v březnu 1992 přestoupil do KDH předseda Slovenské národní rady F. Mikloško (dosud ve VPN-ODÚ). Na 6. sněmu v Ružomberku došlo k překročení úzce konfesních hranic a KDH se více otevřelo obecné pravicové politice, nejen katolickým členům. Ve volbách 1994 poskytlo KDH místo představiteli Stálé konference občanského institutu (představiteli bývalé VPN-ODÚ Langošovi). V rámci KDH působí menšinové křídlo preferující před tradičním katolickým sociálním učením obecné křesťanské hodnoty a ekonomický liberalismus se snahou o sjednocení pravice (Šimko). KDH je členem Evropské unie křesťanských demokratů. KDH je blízký *Slovenský deník*. Po vytvoření Modré koalice s DS a DÚ v r. 1996 se KDH podílelo na ustavení Duhové koalice (KDH, DS, DÚ, Strana zelených a SDSS), jejímž bylo nejsilnějším politickým subjektem.

Představitel: Ján Čarnogurský (premiér 1991-92, předseda od 1990), František Mikloško, Ivan Šimko, Miloš Dzurinda.

1.8 Slovenská národná strana (SNS)

Původní SNS vznikla na začátku 70. let 19. století a byla to prakticky jediná slovenská strana spolu se slovenskými sociálními demokraty, která se utvořením Národní rady slovenské větve česko-slovenského národa v Uhrách, jež přijala 30. 10. 1918 Martinskou deklaraci, přihlásila k vytvoření Československa. Po odchodu agrárníků (M. Hodža) a katolíků (A. Hlinka) se stala malou pravicovou evangelickou stranou (M. Rázus, J. Pauliny-Tóth), která byla rozpuštěna 24. 11. 1938.

V roce 1990 byla založena nová SNS, která však na ideje své předchůdkyně nenavazuje. Prvním předsedou byl V. Moric, který však odešel v prosinci 1990, kdy vypukla vnitrostranícká krize po prohraných komunálních volbách (jen 3,3% hlasů) a byla vytvořena Demokratická platforma, též ze strany odešel poslanec Federálního shromáždění Stanislav Pánis, který vytvořil ultrapravicovou stranu Slovenská národní jednota. Dnes jde o pravicovou nacionalistickou stranu, která od 1990 prosazovala odtržení Slovenska od Československa a po 1993 je známa svým protimaďarským postojem. Na protest proti uzavření koalice s HZDS v r. 1993 se vytvořila v lednu 1994 národně demokratická frakce (liberální skupina okolo Černáka). Následně byla Černákovi vyslovena vedením strany nedůvěra jako předsedovi a jeho frakce se odtrhla a vytvořila 1994 Národně demokratickou stranu. SNS je blízký týdeník *Slovenský národ*. Představitelé: Pavol Mudroň (předseda 1875 – 1914), Matúš Dula (předseda 1914-18), Martin Rázus (1929-37), Ján Pauliny-Tóth (předseda 1938), Vítazoslav Mórica (předseda 1990, čestný předseda od 1994), Jozef Prokeš (předseda 1991-92, čestný předseda od 1993), Ludovít Černák (předseda 1992-94), Ján Slota (předseda od 1994), Marián Andel (čestný předseda od 1993), Anton Hrnko, Anna Malíková.

1.9 Maďarská koalice

Maďarská koalice sdružuje tyto tři organizačně samostatné subjekty, spolupracuje však ve volbách z důvodu nutnosti překročení uzavírací klauzule. Dle výsledků voleb 1994 je to 2. největší subjekt.

Spolužití – jde o nejradikálnější maďarskou stranu na Slovensku, sdružuje široké spektrum od levice až po střed. Od června 1996 je řádným členem Liberální internacionály. Představitelé: Miklós Duray (předseda od 1990), Árpád Duka-Zólyomi.

Maďarská občanská strana (MOS) – do 1991 se jmenovala Maďarská nezávislá iniciativa. Jde od června 1996 o řádného člena Liberální internacionály. Představitelé: László Nagy (předseda od 1991), László Gyurovsky.

Maďarské křesťansko demokratické hnutí (MKDH) – vzniklo po vzoru KDH, s nímž někdy spolupracuje především v konfesních záležitostech, je pozorovatelem v Evropské unii křesťanských demokratů. Představitelé: Béla Bugár (předseda od 1990), Pál Csáky, Gy. Bárdos.

2. Skupiny nátlaku

Mezi skupiny nátlaku patří nejvýznamnější odborová centrála Konfederace odborových svazů, která sdružuje naprostou většinu z 372 odborových organizací (údaj k r. 1997), dále působí 67 organizací zaměstnavatelů a 83 živnostenských společenstev (údaje jsou z r. 1997). Na Slovensku působilo k dubnu 1997 10 501 občanských sdružení a nadací. 60% obyvatelstva Slovenska se z náboženského hlediska hlásí k Římsko-katolické církvi, na východním Slovensku je zastoupena i Řecko-katolická církev (3,5%), která měla v období 1990-91 konflikty s Pravoslavnou církví (0,7%). Tradičně významnou náboženskou menšinou jsou příslušníci Slovenské evangelické církve augšpurského vyznání (6%), za ateisty se prohlašuje jen 10% obyvatel. Jako neformální nátlaková skupina se v roce 1996 na protest proti kulturní politice vlády formovalo fórum Zachraňme kulturu.

3. Národní rada

3.1 Volby 1990

Vzorem pro nové kodifikování volebního práva pro všechny tři parlamenty v Československu (Federální shromáždění, Slovenská a Česká národní rada) v roce 1990 byl zákon č. 67/1946 Sb. o volbě do Ústavodárného národního shromáždění s obměnami, z nichž nejvýznamnější bylo především zavedení uzavírací klauzule zabráňující vstupu malých stran do parlamentu. Přes prvotní námitky, že tento institut je nedemokratický, nakonec SNR v roce 1990 přijala jednotnou 3% uzavírací klauzuli pro vstup do SNR, zatímco do FS a ČNR platila 5% klauzule. Dalším selektivním kritériem menšího významu bylo zavedení povinnosti, že kandidovat mohou jen strany mající alespoň 10 000 individuálních členů anebo jež předloží petici s tolika podpisy, kolik činí rozdíl mezi požadovaným a skutečným stavem členstva. Toto omezení nebylo příliš významné a mnohé strany, které předložily petici s požadovaným počtem podpisů, pak ani nedosáhly stejný počet hlasů ve volbách.

Ve volbách 1990 kandidovalo 16 volebních stran, z nich 2 koalice (*Spolužití* – Maďarské křesťansko demokratické hnutí, *Veřejnost proti násilí* – Maďarská nezávislá iniciativa). Deset stran bylo s celostátní československou působností. Do parlamentu vstoupilo 7 volebních subjektů a 9 stran – KSČS-Komunistická strana Slovenska (později Strana demokratické levice), Strana zelených, *Veřejnost proti násilí*, Demokratická strana, Křesťansko demokratické hnutí, Slovenská národní strana, *Spolužití*, Maďarská nezávislá iniciativa (později Maďarská občanská strana), Maďarské křesťansko demokratické hnutí. Na devět stran, které neprekročily uzavírací klauzuli, připadlo 7,7% platných hlasů (asi 260 000 voličů). Vlastní volební systém nedokázal zabránit štěpení politických subjektů v parlamentě, takže z původních 9 nakonec vzniklo 11 politických parlamentních klubů (*Hnutí za demokratické Slovensko*, Slovenské křesťansko demokratické hnutí).

3.2 Volby 1992

Ve volbách v roce 1992 byla provedena úprava uzavírací klauzule, jež byla zvednuta na 5% pro jednotlivé strany, odlišena pro koalice dvou a tří stran ve výši 7% a pro čtyř a vícečlenné koalice ve výši 10%. Přesto kandidovalo více volebních stran než v minulých volbách a to 23, z toho 4 koalice. Do SNR bylo z těchto zvoleno jen 6 subjektů, z toho jedna koalice (Hnutí za demokratické Slovensko, Strana demokratické levice, Křesťansko demokratické hnutí, Slovenská národní strana a koalice Soužití – Maďarské křesťansko demokratické hnutí). Na zbylé neúspěšné strany připadlo 23,8% hlasů (733 511 platných hlasů), což v přepočtu odpovídá 30 mandátům, tj. 20% všech, které si mezi sebe rozdělily úspěšnější strany. V těchto volbách zvýšená uzavírací klauzule působila radikálně selektivně a její účinek se přiblížil předpokládanému efektu většinového systému (Vítěz voleb HZDS obdržel při zisku 37,26% hlasů celkem 74 mandátů, tj. 49,3%).

3.3 Volby 1994

Ve volbách 1994 zůstaly právní podmínky vstupu do parlamentu nezměněny. Voleb se účastnilo 17 kandidujících stran, když z původního počtu 18 těsně před volbami odstoupili Liberálové. Ve skutečnosti se voleb účastnilo celkem 31 politických stran a hnutí a to buď ve třech koalicích (celkem 9 stran) anebo jinostraničtí jednotlivci kandidovali na kandidátkách jiných stran (7 stran, tzv. kryptokoalice). Do Národní rady vstoupilo 7 volebních subjektů – Křesťansko demokratické hnutí, Sdružení dělníků Slovenska, Slovenská národní strana, Demokratická unie (kandidovala rovněž člena Národně-demokratické strany), koalice Hnutí za demokratické Slovensko + Rolnické strany, Maďarská koalice (Soužití, Maďarské křesťansko demokratické hnutí, Maďarská občanská strana) a koalice Společná volba (Strana demokratické levice, Sociálně demokratická strana Slovenska, Strana zelených Slovenska, Hnutí zemědělců), které dohromady získaly asi 87% platných hlasů. Na zbylých 10 kandidujících volebních stran tedy připadlo přes 13% hlasů (374 427 platných hlasů), což odpovídá 20 mandátům. Vítězná koalice HZDS + Rolnické strany, jež získala celkem 34,96% hlasů, obdržela díky přerozdělení 61, tj. 40,7% mandátů.

Oproti minulým volbám výrazně poklesl počet propadnutých hlasů, ale nadále zůstal problém další úpravy volebního práva. Od této úpravy je očekávána větší politická stabilita parlamentu. Otázkou je, nejsou-li právní možnosti vyřešení této problematiky již vyčerpány a řešení je pouze v politické stabilizaci a vyhraněnosti slovenských parlamentních stran, jež dosud provází znovu se opakující štěpení a fluktuace poslanců. Přesto se po volbách 1994 objevily návrhy na uplatnění dvoukolového většinového systému francouzského typu anebo zpřísnění podmínek kandidování stran v poměrném systému, především zákazu kryptokoalic, kdy menší strany obejdou zvýšenou uzavírací klauzuli pro koalice tím, že na kandidátce jiné strany umístí své představitele jako jednotlivce a ne sebe sama jako celek.

Tabulka voleb do NR SR (do 1992 SNR)

Procenta hlasů (%) a počet mandátů (M)

Strana	1990		1992		1994	
	%	M	%	M	%	M
SDL	13,35	22 ¹	14,7	29	10,41	18 ²
SDSS	1,82	0 ³	4,0	0	-	- ²
HZDS	-	-	37,26	74	34,96	61 ⁴
DS	4,4	7	3,31	0 ⁵	3,40	0
DÚ	-	-	-	-	8,57	15
KDH	19,21	31	8,89	18	10,08	17
SNS	13,94	22	7,93	15	5,40	9
MKDH-Spolu.	8,66	14	7,42	14 ⁶	10,18	17 ⁷
ZRS	-	-	-	-	7,34	13
VPN	29,35	48	4,04	0 ⁸	-	-
SZ	3,49	6	2,14	0 ⁹	-	- ²

- 1) Pod názvem Komunistická strana Slovenska (KSS) sdružená s Komunistickou stranou Čech a Moravy (KSČM) do Komunistické strany Československa (KSČS).
- 2) Koalice Společná volba (SV): SDL, SDSS, Hnutí zemědělců Slovenska (HPS) a Strana zelených Slovenska (SZS).
- 3) V koalici pod názvem Sociální demokracie (SD) s Československou sociální demokracií (ČSSD).
- 4) V koalici se Zemědělskou stranou Slovenska (RSS).
- 5) V koalici s Občanskou demokratickou stranou (ODS).
- 6) Dále v koalici s Maďarskou lidovou stranou (MLS).
- 7) Dále v koalici s Maďarskou občanskou stranou (MOS).
- 8) Pod názvem Občanská demokratická unie (ODÚ).
- 9) 1991 se od československé Strany zelených odštěpilo promečiarovské křídlo a založilo Stranu zelených na Slovensku (SZS), která 1992 získala uvedených 2,14%, mimo ni kandidovala československá Strana zelených a získala 1,08% hlasů.

4. Politický vývoj 1990-97

Již v roce 1990 vystoupilo KDH s myšlenkou přeměny Československa na konfederaci Slovenska na jedné straně a Čech, Moravy a Slezska na straně druhé (poz-

ději přistoupila na federaci, jejímž základem však měla být státní smlouva mezi ČR a SR), k zastáncům konfederace patřila i nevýznamná Strana svobody. Posílení kompetencí slovenské vlády na úkor federace prosadil při jednáních v srpnu 1990 v Trenčianských Teplicích premiér V. Mečiar, který ovšem po separatistickém vystoupení SNS na Hlinkových oslavách v Ružomberku 25.-26. 8. 1990 plně podpořil existenci Československa na oslavách SNP téhož měsíce a při projevu ve Slovenské národní radě 27. 8. 1990 pak varoval zahraniční protislováky před vměšováním do vnitřních záležitostí a SNS před separatistickou aktivitou. Při přijímání jazykového zákona též ostře Mečiar kritizoval nacionalistickou činnost předsedy Matice slovenské J. Markuše. Ještě v březnu 1991 dal přednost trvalé federaci před federací s právem členských států ji opustit. Naopak DS v prosinci 1990 navrhla nadřazenost slovenských zákonů nad federálními. Z hlediska názorů obyvatel Slovenska dle průzkumu veřejného mínění (použity téměř shodné průzkumy Ústavu pro sociální analýzu Komenského univerzity a Institutu pro výzkum veřejného mínění v Praze zveřejněné v lednu 1991, v závorce jsou uváděna čísla z opakovaného průzkumu z června 1991, a června 1992) bylo pro unitární stát 19% (15%, 14%), pro federaci 43% (30%, + pro trojfederaci s Moravou a Slezskem 15%, 1992 pak pro federaci 27% a pro trojfederaci 8%), konfederaci 12% (13%, 30%) a pro samostatné Slovensko 6% (20%, 16%).

V březnu 1991 došlo k rozkolu uvnitř největšího hnutí VPN a vzniku platformy Za demokratické Slovensko (VPN-ZDS) v čele s V. Mečiarom a M. Kňažkem poté, co byli kritizováni Radou VPN a jejím předsedou Fedorem Gálem. Mečiar ve vedení VPN-ZDS změnil své stanovisko ve věci česko-slovenského vztahu a začal se orientovat konfedačně a požadovat vlastní verzi ekonomické reformy pro Slovensko. Tento rozkol vedl v dubnu 1991 k pádu první Mečiarovy vlády (de iure výměna jen několika členů, včetně premiéra) a nástupu nové koaliční vlády VPN, KDĤ a DS v čele s J. Čarnogurským. Předsedou VPN se stal ekonom J. Kučerák, ale pokračovala ztráta popularity u voličů, které nezabránila ani přeměna na Občanskou demokratickou unii (zprvu do dubna 1992 ještě pod názvem ODÚ-VPN) v čele s předsedou Martinem Porubjakem v říjnu 1991. V únoru 1992 ztroskotalo jednání mezi Předsednictvy České a Slovenské národní rady, když Mílovské dohody o koncepci federace neschválilo Předsednictvo SNR při hlasování 10 pro (ODÚ-VPN, DS, maďarské strany + 2 členové KDĤ včetně J. Čarnogurského) a 10 proti (SNS, SDL, HZDS + 4 zástupci Klepáčova proudu KDĤ). Na jaře 1992 se SKDĤ a HZDS snažilo neúspěšně prosadit Deklaraci o svrchovanosti Slovenska, která neprošla díky SDL, jež ji sice neodmítla, ale spolu s vládní koalicí podmínila její přijetí kvalifikovanou 3/5 většinou hlasů, kterou zastánci deklarace nedisponovali.

Po volbách 1992, které vyhrálo HZDS, došlo k brněnským a bratislavským jednáním s ODS, na kterých bylo domluveno rozdělení Československa bez konání referenda, byť jej ještě i po volbách V. Mečiar prosazoval (tzv. ratifikační referendum), následně došlo k přijetí Deklarace SNR o svrchovanosti a nové Ústavy SR. HZDS vytvořilo vládu samo s dočasnou účastí ministra L. Černáka za SNS (do 18. 3. 1993), po ztrátě podpory SNS se stala tato vláda menšinová. V československé vládě se podílelo na koalici s ODS a KDU-ČSL. HZDS se pokusilo spolu s ČSSD prosadit Česko-slovenskou unii, ale ta byla odmítnuta ODS.

V lednu 1993 se uskutečnily volby prezidenta SR, kde získal nejvíce hlasů kandidát HZDS Roman Kováč, k jeho zvolení to však nestačilo. Teprve v únoru byl zvolen s pomocí SDL Michal Kováč (1992 předseda Federálního shromáždění), který pozastavil své členství v HZDS. Později se oba Kováčové s HZDS rozešli pro neshody s Mečiarom. V únoru došlo ke krizi uvnitř HZDS, kdy proti předsedovi Mečiarovi vystoupil Kňažko a R. Filkus, tento postoj vedl k odvolání Kňažka z funkce místopředsedy vlády a ministra zahraničí a jeho odchodu z HZDS. V říjnu 1993 došlo k podpisu koaliční dohody mezi HZDS a SNS, nová vláda byla jmenována v listopadu. Při jmenování došlo ke konfliktu mezi Mečiarom a prezidentem Kováčem, který odmítl jmenovat za ministra privatizace Ivana Lexu. Postupný odchod části poslanců z HZDS a příklon národně demokratické frakce v SNS k opozici vedl k tomu, že se koaliční vláda stala menšinovou a jako řešení vláda i opozice viděla v předčasných volbách, které v únoru 1994 HZDS navrhlo na červen a SDL na listopad 1994, přijata nebyla žádná varianta. Krize nakonec vedla k vyslovení nedůvěry V. Mečiarovi Národní radou a pádu jeho vlády. Místo ní byla vytvořena široká koalice KDĤ, SDL, a blok středu (odpadlíci z HZDS a SNS, Moravčík, Černák, později DU), v poměru členů vlády 7 z SDL, 6 z boku středu a 5 z KDĤ. Vládu J. Moravčíka podporovaly maďarské strany Spolužití a MKDĤ. Kompromisně byl přijat ústavní zákon o mimořádných volbách 30. 9. – 1. 10. 1994. V těchto volbách znovu zvítězilo HZDS (12 míst ve vládě), které vytvořilo koalici se SNS (2 ministři) a ZRS (4 členové vlády). Koalice převzala nejen parlamentní a vládní, ale i jiné posty bez jakéhokoliv zastoupení opozice (dozorčí rady nad televizním a rozhlasovým vysíláním, Nejvyšší kontrolní úřad). Vztah prezidenta a premiéra se neustále zhoršoval (okolnosti únosu prezidentova syna M. Kováče ml. do Rakouska 31. 8. 1995) a vedl k neúspěšnému pokusu o odvolání prezidenta Národní radou. V červnu 1996 vypukla krize v rámci koalice ve sporu o privatizaci Slovenské pojišťovny a.s. mezi HZDS na jedné straně a SNS se ZRS na straně druhé. HZDS uvažovalo o vytvoření koalice se SDL, nakonec byla krize překonána.

Ve dnech 23. a 24. 5. 1997 se uskutečnilo druhé slovenské referendum. Z návrhu na referendum byla vládou přes odlišný názor opozice, Ústavního soudu i prezidenta odstraněna otázka na přímou volbu prezidenta a referendum se konalo jen ve věci vstupu do NATO, existence cizích vojenských základen na území SR a případného rozmístění jaderných zbraní. Vstup do NATO odmítla těsná většina (147 528 pro, 174 969 proti), další návrhy již byly odmítnuty velkou většinou. Vlastní referendum však bylo Ústřední komisí pro referendum prohlášeno za neplatné pro odstranění otázky o přímé volbě prezidenta a též účast v hlasování byla minimální (jen 9,53% účast, tj. 378 119 voličů z 3 967 067 oprávněných, z toho odevzdáno 326 053 platných hlasů). Dne 3. 7. 1997 došlo k ustavení volební Duhové koalice jako širokého politického subjektu od levého středu až po pravici, kde kromě stran Modré koalice (KDĤ, DÚ, DS) se spojily i dosavadní 2 členové koalice Společná volba a to SDSS a Strany zelených (předsedkyně Zdenka Tothová). Cílem Duhové koalice je zabezpečení lidských a občanských práv, spravedlivé rozdělení materiálních hodnot, důstojná životní úroveň a integrace SR do EU. Kandidát na post premiéra nebyl stanoven s tím, že jej určí až po parlamentních volbách většina zvolených poslanců Duhové koalice. Dosavadní členové koalice Společná

volba (SDSS, Strana zelených) vyjádřily zájem na zachování poslaneckého klubu Společné volby do voleb 1998. Nutno uvést, že na Slovensku působí řada malých stran mimo výše uvedené, k 30. 4. 1997 bylo registrováno celkem 79 politických subjektů (57 stran + 22 hnutí).

5. Zahraniční politika

Slovensko je členem OSN a Středoevropské zóny volného obchodu (CEFTA). V zahraniční politice se objevují snahy o dobré vztahy s Ruskem (HZDS, SNS, ZRS). Pravicové opoziční strany jednoznačně preferují vstup do NATO a EU, což je též deklarovaný cíl HZDS, ne však SNS a ZRS. Se sousedy jsou významné vztahy s Maďarskem a ČR. S Maďarskem došlo k podepsání vzájemné smlouvy r. 1995, která měla urovnat vztahy mezi oběma zeměmi. Problémem však zůstává spor okolo stavby vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros, který řeší Mezinárodní soudní dvůr v Haagu, a postavení maďarské menšiny. S ČR má Slovensko nevyřešené problémy okolo dělení bývalého majetku Československa. SR je s ČR v celní unii.

Literatura:

- Poslůch Marian, Cibulka Lubor: Štátne právo SR, UK Bratislava 1994
Koudelka Zdeněk: Ústavní systém Slovenska, MU Brno 1995
Koudelka Zdeněk: Soudobé ústavní systémy, MU Brno 1996
Krivý Vladimír, Feglová Viera, Balko Daniel: Slovensko a jeho regiony, Bratislava 1996, 314 s.